

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2012 m. gegužės 16 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų: Virgilijaus Grabinsko (pranešėjas), Janinos Januškienės (kolegijos pirmininkė) ir Egidijaus Laužiko,

rašytinio proceso tvarka teismo posėdyje išnagrinėjo civilinę bylą pagal **atsakovų VŠĮ „Versmės“ leidyklos ir A. R.** kasacinį skundą dėl Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 8 d. sprendimo peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės Z. V. L. ieškinį atsakovams A. R., VŠĮ „Versmės“ leidyklai dėl garbės ir orumo gynimo bei neturtinės žalos atlyginimo priteisimo.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

Byloje kilo ginčas dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių paskleistų žinių atitikties tikrovei nustatymo bei asmens garbės ir orumo gynimo tvarką, proceso teisės normų, nustatančių teismo pareigą motyvuoti sprendimą ir reglamentuojančių įrodymų vertinimą, aiškinimo ir taikymo.

2006 m. atsakovas VŠĮ „Versmės“ leidykla išleido antrąją monografijos „Papilė II, III dalys“ (11-oji serijos „Lietuvos valsčiai“ monografija) tomą, kuriame išspausdintas autoriaus A. R. straipsnis „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“. Šiame straipsnyje (knygos 469 puslapyje) rašoma: „Archyvinė medžiaga rodo, kad vokiečiai iš Papilės į Augustaičių kaimą atvarė daugiau kaip 100 sovietų karo belaisvių ir J. K. sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla. Stovykloje vokiečiai belaisvius iškratydavo, paimdavo dokumentus, pinigus, kitus vertingus daiktus. Po to jie iš stovyklos paimdavo po 4–5 belaisvius, vedavo juos prie Ventos dešiniojo kranto ir ten prie duobių sušaudydavo. Po egzekucijos J. K. sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės. Šiose vaišėse dalyvavo ir A. B., egzekucijos pradžioje motociklu atvažiuavęs į Augustaičių kaimą. <...>. Vėliau gyventojai sušaudytų belaisvių kūnus iškasė, pergabeno į Girelės mišką ir čia palaidojo. <...>. 1951 m. spalio 19 d. ekshumacijos duomenimis, nužudyta buvo per 126 sovietinius karius“.

Ieškovė pareiškė ieškinį ir prašė teismą įpareigoti atsakovus per dvi savaites nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos savo lėšomis laikraščiuose „Lietuvos rytas“, „Respublika“ ir „Lietuvos žinios“ išspausdinti paneigimą „Informuojame, kad leidyklos „Versmės“ 2006 m. išleistoje knygoje „Papilė, II, III dalys“ (11-oji serijos „Lietuvos valsčiai“ monografija) A. R. parengto trečiosios dalies skyriuje „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“, 469 puslapyje paskleisti duomenys

„Archyvinė medžiaga rodo, kad vokiečiai iš Papilės į Augustaičių kaimą atvarė daugiau kaip 100 sovietų karo belaisvių ir J. K. sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla. Stovykloje vokiečiai belaisvius iškratydavo, paimdavo dokumentus, pinigus, kitus vertingus daiktus. Po to jie iš stovyklos paimdavo po 4–5 belaisvius, vesdavo juos prie Ventos dešiniojo kranto ir ten prie duobių sušaudydavo. Po egzekucijos J. K. sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės. Šiose vaišėse dalyvavo ir A. B., egzekucijos pradžioje motociklu atvažiavęs į Augustaičių kaimą. <...>. Vėliau gyventojai sušaudytų belaisvių kūnus iškasė, pergabeno į Girelės mišką ir čia palaidojo. <...>. 1951 m. spalio 19 d. ekshumacijos akto duomenimis, nužudyta buvo per 126 sovietinius karius“ neatitinka tikrovės ir žemina O. P. bei jos dukters Z. V. L. garbę ir orumą bei priteisti iš atsakovų 5000 Lt neturtinei žalai atlyginti.

Pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų posėdžių metu ieškovė patikslino, kad visas nurodytas tekstas pateikiamas kontekstui atskleisti, o prašoma paneigti ir pripažinti neatitinkančia tikrovės bei žeminančia ieškovės ir jos motinos garbę ir orumą dalį teksto – teiginius, kad *J. K. sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla* ir kad *po egzekucijos J. K. sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės*.

Ieškovė nurodė, kad atsakovų paskleista informacija apie tai, jog jos senelio J. K. sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla ir vokiečių kariams buvo surengtos vaišės, neatitinka tikrovės, žemina jos garbę ir orumą. Be to, atsakovas knygoje rėmėsi O. P. baudžiamosios bylos medžiaga (Šiaulių srities teismo baudžiamųjų bylų kolegijos 1951 m. gruodžio 4 d. nuosprendžiu O. P. buvo nuteista už tai, kad ji 1941 m. vokiečių okupacijos metu Lietuvoje kurstė antitarybinę agitaciją tarp Lietuvos gyventojų, šmeižė tarybinę armiją, platino antitarybinio turinio fotonuotraukas, 1947–1951 metais sistemingai skleidė provokacinius gandus apie greitai kilsiantį karą tarp Amerikos ir Tarybų Sąjungos ir iškraipė tarybinę tikrovę), kuri Lietuvos TSR prokuratūros 1989 m. rugsėjo 22 d. pažymėjime Nr. 13/5026-89 pripažinta netekusia juridinės galios ir O. P. reabilituota po mirties; Lietuvos generalinis prokuroras 2001 m. birželio 1 d. nutarime nurodė, kad visi baudžiamojoje byloje esantys tardymo procesiniai dokumentai (liudytojų, kaltinamosios apklausos protokolai), teismo nuosprendis ir kiti teismo nagrinėjimo metu priimti procesiniai sprendimai neteko juridinės galios ir yra niekiniai. Ieškovės teigimu, jos baudžiamoji byla buvo pagrįsta melagingais faktais, žeminančiais O. P. gerą vardą, o straipsnyje įvardyti tiek J. K. sodyba, tiek išnašose nurodyta O. P. baudžiamoji byla vertintini kaip tiesioginė nuoroda į O. P. asmenį, o po jos mirties ir į O. P. dukterį – ieškovę.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų sprendimų esmė

Vilniaus miesto 2-asis apylinkės teismas 2010 m. vasario 8 d. sprendimu ieškinį atmetė, nurodydamas, kad atsakovų paskleisti ginčo duomenys atitiko tikrovę. Atsakovas A. R., paskleisdamas duomenis atsakovo VŠĮ „Vermės“ leidyklos išleistoje knygoje „Papilė II, III dalys“, vadovavosi Lietuvos ypatingajame archyve esančia medžiaga: O. P. baudžiamąja byla, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 26740/3; byla–formuliaru dėl O. P. (gim. 1912 m.), LYA, f. K-1, ap. 45, b. 729; Šiaulių apskrities Akmenės rajono Komunistų partijos dokumentais, LYA, f. 5780, ap. 3, b. 11; Akmenės rajono MGB skyriaus 2-ojo skyriaus dokumentais, LYA, f. K-1, ap. 15, b. 4; taip pat Lietuvos centriname valstybės archyve esančia informacija apie Šiaulių apskrities Papilės valsčiaus Augustaičių kaimo gyventojus – 1942 m. Augustaičių k. gyventojų surašymo duomenimis, LCVA, f. R-743, ap. 2, b. 6397, t. y. ginčo teksto autorius rėmėsi ne tik O. P. baudžiamojoje byloje, kurioje jos nuteisimas vėliau pripažintas neteisėtu ir ji reabilituota, esančiais įrodymais, bet ir kitais rašytiniais duomenimis ir, ištyręs jų visumą, aprašė istorinius įvykius: sovietų karo belaisvių sušaudymą ir jų laikymą iki egzekucijos. Teismas pažymėjo, kad prašomame paneigti tekste yra tik vienas netikslumas – nurodytas Augustaičių kaimas, nors įvykiai vyko apie 1 km atstumu nuo šio esančioje Papilėje. Teismo vertinimu, faktus, kad J. K. sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla (tai patvirtino ir ieškovė) bei kad joje buvo surengtos vaišės vokiečių kariams, pagrindžia byloje esančių įrodymų visuma. Pažymėjęs, kad ginčo duomenys yra istoriniai, teismas sprendė, jog jie nežemina ieškovės ir jos motinos garbės ir orumo, nes juose nenurodoma, kad ieškovė ar jos motina yra kaip nors susijusios su sovietų karo belaisvių laikymo stovykla, neminima apie jų rengtas vaišes vokiečių kariams, ieškovė ir jos motina nėra nepalankiai, neigiamai vertinamos, jos prašomame paneigti tekste neminimos, nurodoma tik Papilė ir J. K. sodyba.

Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi civilinę bylą pagal ieškovės apeliacinį skundą, 2011 m. gruodžio 8 d. sprendimu jį tenkino, panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir priėmė naują sprendimą – ieškinį tenkino, įpareigojo VŠĮ „Versmės“ leidyklą per dvi savaites nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos dienraščiuose „Lietuvos rytas“, „Respublika“ ir „Lietuvos žinios“ savo lėšomis išspausdinti tokio turinio paneigimą:

„Informuojame, kad VŠĮ „Versmės“ leidyklos 2006 m. išleistoje knygoje „Papilė II, III dalys“ (11-oji serijos „Lietuvos valsčiai“ monografija) A. R. parengto trečiosios dalies skyriaus „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“ 469 puslapyje paskleisti duomenys: „Archyvinė medžiaga rodo, kad vokiečiai iš Papilės į Augustaičių kaimą atvarė daugiau kaip 100 sovietų karo belaisvių ir J. K. sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla. Stovykloje vokiečiai belaisvius iškratydavo, paimdavo dokumentus, pinigus, kitus vertingus daiktus. Po to jie iš stovyklos paimdavo po 4–5 belaisvius, vesdavo juos prie Ventos dešiniojo kranto ir ten prie duobių sušaudydavo. Po egzekucijos J. K. sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės. Šiose vaišėse dalyvavo ir A. B., egzekucijos pradžioje motociklu atvažiuoję į Augustaičių kaimą. <...>. Vėliau gyventojai sušaudytų belaisvių kūnus iškasė, pergabeno į Girelės mišką ir čia palaidojo. <...>. 1951 m. spalio 19 d. ekshumacijos duomenimis, nužudyta buvo per 126 sovietinius karius.“ neatitinka tikrovės ir žemina O. P. bei jos dukters Z. V. L. garbę ir orumą“; priteisė solidariai iš atsakovų 5000 Lt neturtinei žalai atlyginti.

Kolegija, įvertinusi atsakovų pateiktus įrodymus (Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro direktorės T. B. B. 2011 m. lapkričio 30 d. raštą, hum. m. dr. A. B. 2006 metų recenziją apie straipsnį „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“, monografijų serijos „Lietuvos valsčiai“ mokslo darbų komisijos išvadą dėl numatomo spausdinti straipsnio atitikimo pagrindinėms mokslinių straipsnių parengimo sąlygoms ir „Versmės“ leidyklos monografijų serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos 2006 metais sąrašą), padarė išvadą, kad šie dokumentai neturėjo įrodomosios reikšmės, kaip informacijos šaltiniai, patvirtinę, jog autorius atliko išsamų ir visapusišką aprašomų įvykių tyrimą. Kolegijos teigimu, ginčo teiginiai skaitytojams sudaro įspūdį, kad J. K. sodybos gyventojai, t. y. O. P. šeima, gera valia galėjo dalyvauti ar dalyvavo įrengiant laikiną karo belaisvių stovyklą ir po egzekucijos surengė vokiečių kariams vaišes. Fakto, kad 1941 metų birželio mėnesį Papilėje į J. K. sodybą buvo atvesti sovietų karo belaisviai, kurie buvo sušaudyti už sodybos teritorijos, ieškovė neginčija, tačiau straipsnio autoriaus teiginiai, jog „buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla“, „vokiečių kariams buvo surengtos vaišės“, neatitiko tikrovės, žemino ieškovės ir jos motinos garbę ir orumą. Kolegija, įvertinusi byloje esančią O. P. baudžiamosios bylos medžiagą, nustatė, kad pati O. P. apklausose paaiškino, jog vokiečių jos tėvo J. K. sodyboje organizuota karo belaisvių stovykla egzistavo vieną dieną, vėliau jie buvo sušaudyti, tačiau neigė sodybos gyventojų bet koki dalyvavimą belaisvių sušaudyme, niekada neminėjo apie sodyboje buvusias vaišes. Apie „įrengtą karo belaisvių stovyklą“ ir „vokiečių kariams surengtas vaišes“ apklausose nurodė liudytojai B. P. ir B. R., tačiau straipsnio autorius nepatikrino šių liudytojų parodymų patikimumo. Juolab kad nagrinėjamojoje byloje apklausti liudytojai A. K. ir J. M. patvirtino, jog netoli J. K. sodybos buvo sušaudyti belaisviai, tačiau apie vaišes nieko negirdėjo. Dėl to kolegija, įvertinusi įrodymų visumą, pripažino, jog nebuvo pagrindo abejoti šių liudytojų paaiškinimais, nepaisant to, kad 1941 metais jie buvo gan jauno amžiaus, ir konstatavo, kad atsakovai nepateikė teismui pagrįstų įrodymų, jog paskleisti duomenys atitiko tikrovę. Kolegija, įpareigodama paneigimą paskelbti dienraščiuose „Lietuvos rytas“, „Respublika“ ir „Lietuvos žinios“, nurodė, kad paneigimo būdas adekvatus duomenų paskleidimui, nes knygos leidinys pakartotinai neleidžiamas, o šie dienraščiai yra populiarūs tarp įvairaus amžiaus skaitytojų.

III. Kasacinio skundo teisiniai argumentai, atsiliepimo į jį esmė

Kasaciniu skundu atsakovai A. R. ir VŠĮ „Versmės“ leidykla prašo panaikinti Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 8 d. sprendimą ir palikti galioti Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo 2010 m. vasario 8 d. sprendimą, atsakovas VŠĮ „Versmės“ leidykla prašo priteisti bylinėjimosi išlaidas. Kasaciniame skunde nurodoma, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias asmens garbės ir orumo gynimą (CK 2.24 straipsnis), pažeidė proceso teisės normas dėl įrodymų vertinimo bei pareigos

motyvuoti teismo sprendimą, nepagrįstai susiaurino ieškinio ribas, nes įpareigojo atsakovą viešai per visuomenės informavimo priemones paneigti visus paskleistus duomenis, nors jų dalis atitiko tikrovę – ieškovė prašė paneigti ir pripažinti neatitinkančiais tikrovės bei žeminančiais garbę ir orumą tik du teiginius: kad J. K. sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla ir kad po egzekucijos šioje sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės.

1. *Dėl termino „laikina karo belaisvių stovykla“ vartojimo.* Apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl ieškovės ir jos motinos garbės ir orumo pažeidimo, nurodė tik vieną motyvą, kad ginčo teiginiai skaitytojams leido susidaryti įspūdį, jog J. K. sodybos gyventojai gera valia galėjo dalyvauti ar dalyvavo įrengiant laikiną karo belaisvių stovyklą ir po egzekucijos surengė vokiečių kariams vaišės, tačiau šios išvados nemotyvavo, pažeidė CPK 331 straipsnio 4 dalies 3 punktą. Kasatorių teigimu, ginčo teiginiai yra beasmeniai, nei ieškovė, nei jos motina straipsnyje neminimos, O. P. pavardė nurodyta tik straipsnio išnašose kaip istorinio šaltinio – archyvinės bylos – pavadinimo dalis; skaitytojams taip pat nežinoma, kad straipsnio išnašose minima O. P. yra J. K. duktė, šios aplinkybės gali būti žinomos tik ieškovės giminaičiams ir pažįstamiems, bet ne bet kuriam straipsnio skaitytojui. Taigi straipsnio tekste apskritai neminint arba bet kaip tiesiogiai ar netiesiogiai net neužsimenant apie jokių sodybos gyventojus, nei ieškovės, nei jos motinos O. P. garbę ir orumą negalėjo būti pažeisti. Kasatoriai nurodo, kad iš išnašoje nurodyto istorinio šaltinio pavadinimo („O. P. b. b.“) skaitytojui visiškai nėra aišku, kuo O. P. buvo kaltinama ar kaip ji susijusi su aprašomais įvykiais, jei apskritai susijusi, todėl išnašoje nurodžius tokio asmens baudžiamąją bylą, nebūtų galima daryti išvados, jog skaitytojas supras, kas yra šis asmuo. Apeliacinės instancijos teismas nepateikė motyvų, kodėl atmetė atsakovų argumentą, kad vidutiniam skaitytojui, turinčiam bent minimalų išprusimą ir minimalių istoriografijos žinių, ginčo teiginiai negali sudaryti įspūdžio, jog sodybos savininkas ar jo artimieji išreiškė paramą, palankumą į sodybą įsiveržusiems ginkluotiems vokiečių kariams. Kasatorių teigimu, skaitytojas vertina pateikiamus įvykius, suvokdamas, kad užkariautojai okupuotame krašte darė tai, ką nori, buvo ginkluoti, o beginkliai vietiniai gyventojai galėjo tik vykdyti okupantų nurodymus ir įsakymus, bet koks pasipriešinimas ar net menkiausias nepritarimas ginkluotiems okupantams galėjo sukelti jų įniršį, bausmes, sodybos sunaikinimą. Apeliacinės instancijos teismo išvada, kad karo belaisvių laikino buvimo sodyboje vadinimas laikina karo belaisvių stovykla žemino ieškovės ir jos motinos garbę ir orumą prieštarauja teismo nustatytoms aplinkybėms, nes apeliacinės instancijos teismas nustatė aplinkybę, kad sovietų karo belaisviai 1941 metų birželio mėnesį buvo J. K. sodyboje ir buvo sušaudyti už sodybos teritorijos; be to, pati O. P. apklausoje paaiškino, jog vokiečių jos tėvo J. K. sodyboje organizuota karo belaisvių stovykla egzistavo vieną dieną. Taigi atsižvelgiant į šias aplinkybes, termino „laikina karo belaisvių stovykla“ vartojimas siekiant apibūdinti laikiną karo belaisvių laikymą negali pažeisti ieškovės ir jos motinos garbės ir orumo.

2. *Dėl teiginio, kad po egzekucijos vokiečių kariams buvo surengtos vaišės.* Kasatorių teigimu, apeliacinės instancijos teismas, pažeisdamas įrodymų vertinimo taisykles, neteisingai pripažino, kad nurodytas ginčo teiginys neatitiko tikrovės. Aplinkybė, kad O. P. apklausoje neminėjo apie vaišės, nes apie tai nebuvo klausama, nereiškia, jog vaišių apskritai nebuvo, tai, jog apie tam tikrus įvykius asmenys nagrinėjamų prieš 70 metų vykusių įvykių metu buvę ypač jauno amžiaus neturi žinių, nereiškia, kad tie įvykiai nevyko. Atsakovas A. R. bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme metu pateikė rašytinę istorinių šaltinių tyrimo santrauką, kurioje detalčiai aprašė mokslinių tyrimų metodus ir principus, kuriais vadovavosi atlikdamas archyvinių bylų ir jose esančių duomenų analizę, tačiau teismas šio įrodymo nevertino (CPK 176, 185 straipsniai).

Atsiliepimu į atsakovų kasacinį skundą ieškovė prašo jį atmesti ir palikti nepakeistą skundžiamą apeliacinės instancijos teismo sprendimą, priteisti bylinėjimosi išlaidas. Ji nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas, nepažeisdamas CPK 185 straipsnyje nustatytų įrodymų įvertinimo taisyklių, padarė teisingas ir pagrįstas išvadas dėl ginčo teiginių neatitikties tikrovei, kasatorius A. R. neįrodė, jog jis, rinkdamas istorinę medžiagą, pakankamai išsamiai ir visapusiškai tyrė kelis šaltinius ir rašė išvadas knygoje lygindamas iš įvairių šaltinių gautą informaciją. Kasatorių argumentą dėl ieškinio ribų peržengimo ieškovė laiko nepagrįstais ir nurodo, kad jos prašomas paneigti tekstas buvo pateiktas didesnės apimties, kad būtų galima atskleisti prašomų paneigti teiginių turinį.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl CK 2.24 straipsnio 1 dalies aiškinimo ir taikymo, vertinant paskleistus ginčo teiginius

Asmens teisė laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnyje, tačiau ši teisė nėra absoliuti. Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalis), t. y. asmuo, kuris naudojasi teise skleisti informaciją, privalo laikytis įstatymų nustatytų apribojimų, nepiktnaudžiauti informacijos laisve, įgyvendindamas šią teisę, neturi varžyti kitų asmenų teisių. Tokiu atveju, kai asmuo, įgyvendindamas savo teisę skleisti informaciją, pažeidžia teisės normų nustatytus reikalavimus ir kito asmens teises ir teisėtus interesus, jam taikoma teisinė atsakomybė, nustatyta CK 2.24 straipsnio 1 dalyje.

Įstatymas gina asmenines neturtines teises – garbę ir orumą. Garbė ir orumas pažeidžiami apie asmenį paskleidus jo garbę ir orumą žeminančius ir tikrovės neatitinkančius duomenis. Sąvoka „duomenys“ reiškia nurodytas, konstatuotas tam tikras aplinkybes, faktus, t. y. informaciją, kurios tikrumą galima patvirtinti taikant tiesos ir netiesos kriterijus. Kad duomenys neatitinka tikrovės, reiškia, jog paskleistos žinios yra melagingos, pramanytos, išgalvotos, t. y. iš tikrųjų tokių faktų, aplinkybių nebuvo arba būta kitokių. Atitiktis tikrovei vertinama dviem aspektais: 1) ar teisingas pranešimas apie faktus; 2) ar teisingai, adekvačiai vertinami įvykę faktai. Paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, jeigu faktai tikrovėje neegzistavo, įvykiai klostėsi ne taip, kaip nurodoma, asmens poelgiai vertinami neadekvačiai vykusiems faktams.

Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad leidyklos „Versmė“ 2006 m. išleistoje knygoje „Papilė, II, III dalys“ (11-oji serijos „Lietuvos valsčiai“ monografija) A. R. parengto trečiosios dalies skyriuje „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“, 469 puslapyje buvo paskleisti duomenys „Archyvinė medžiaga rodo, kad vokiečiai iš Papilės į Augustaičių kaimą atvarė daugiau kaip 100 sovietų karo belaisvių ir *J. K. sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla*. Stovykloje vokiečiai belaisvius iškratydavo, paimdavo dokumentus, pinigus, kitus vertingus daiktus. Po to jie iš stovyklos paimdavo po 4-5 belaisvius, vesdavo juos prie Ventos dešiniojo kranto ir ten prie duobių sušaudydavo. *Po egzekucijos J. K. sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės*. Šiose vaišėse dalyvavo ir A. B., egzekucijos pradžioje motociklu atvažiuavęs į Augustaičių kaimą. <...>. Vėliau gyventojai sušaudytų belaisvių kūnus iškasė, pergabeno į Girelės mišką ir čia palaidojo. <...>. 1951 m. spalio 19 d. ekshumacijos akto duomenimis, nužudyta buvo per 126 sovietinius karius“.

Teismams sprendžiant, ar paskleisti ginčo duomenys atitiko ar neatitiko tikrovę, šie duomenys vertinami aptartais aspektais. CK 2.24 straipsnyje įtvirtinta paskleistų duomenų ir tikrovės neatitikties prezumpcija. Dėl to įrodyti, kad paskleisti duomenys atitinka tikrovę, turi atsakovas. Ieškovas taip pat turi teisę pateikti įrodymus, patvirtinančius, kad duomenys yra melagingi. Byloje atsakovai teigė, kad ginčo straipsnio dalyje nėra jokių teiginių, tiesioginės ir netiesioginės informacijos, iš kurios būtų galima sužinoti ar spręsti, kad straipsnyje minimoje stovykloje be vokiečių karių ir sovietų belaisvių buvo kokie nors civiliai asmenys; straipsnyje neminima ir neužsimenama apie ieškovės giminaičius. Šiems argumentams pagrįsti jie nurodė, kad straipsnio autorius atsakovas A. R. kruopščiai analizavo istorinius šaltinius ir rėmėsi įvairiais šaltiniais: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro direktorės T. B. B. 2011 m. lapkričio 30 d. raštu, humanitarinių mokslų daktaro A. B. 2006 metų recenzija apie straipsnį „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“, monografijų serijos „Lietuvos valsčiai“ mokslo darbų komisijos išvada dėl numatomo spausdinti straipsnio atitikties

pagrindinėms mokslinių straipsnių parengimo sąlygoms ir „Versmės“ leidyklos monografijų serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokalinių tyrimų mokslo darbų komisijos 2006 metais sąrašu.

Teisėjų kolegija pažymi, kad ginčo teiginių atitiktį tikrovei teismai turėjo tikrinti, vadovaudamiesi CPK 185 straipsniu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas jau išplėtotą ir nuoseklią teismų praktiką dėl CPK normų, reglamentuojančių įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą, aiškinimo ir taikymo, ne kartą yra pažymėjęs, kad įrodymų vertinimas pagal CPK 185 straipsnį reiškia, jog faktinių duomenų įrodomąją vertę nustato teismas pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymais. Pagal CPK 176 straipsnio 1 dalį įrodinėjimo tikslas – tai teismo įsitikinimas, pagrįstas byloje esančių įrodymų tyrimu ir įvertinimu, kad tam tikros aplinkybės, susijusios su ginčo dalyku, egzistuoja arba neegzistuoja, t. y. faktą galima pripažinti įrodytu, jeigu byloje esančių įrodymų, kuriuos visapusiškai įvertino teismas, pagrindu susiformuoja teismo įsitikinimas, kad faktas buvo. Teismas, įvertindamas įrodymus, teismas turi įsitikinti, ar pakanka įrodymų reikšmingoms bylos aplinkybėms nustatyti, ar tinkamai šalims buvo paskirstyta įrodinėjimo pareiga, ar įrodymai turi ryšį su įrodinėjimo dalyku, ar jie leistini, patikimi, ar nebuvo pateikta suklastotų įrodymų, ar nepaneigtos pagal įstatymus nustatytos prezumpcijos, ar yra prejudicinių faktų; taip pat reikia įvertinti kiekvieną įrodymą ir įrodymų visetą (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 15 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *A. M. v. DUAB „Baltijos garantas“*, bylos Nr. 3K-3-98/2008; 2009 m. liepos 31 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *BUAB „Vombatas“ v. A. Š.*, bylos Nr. 3K-3-335/2009; 2009 m. gruodžio 22 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *A. I. G. v. Kauno miesto savivaldybė*, bylos Nr. 3K-3-588/2009; 2010 m. liepos 2 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *R. Ž. v. M. P. ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-316/2010; kt.)

Kasacinis teismas netiria faktų (CPK 353 straipsnio 1 dalis), o pirmiau aptartas įrodymų turinio vertinimas yra fakto klausimas, todėl teisėjų kolegija pasisako tik dėl to, ar nebuvo pažeistos įrodymų vertinimo taisyklės. Iš apeliacinės instancijos teismo nutarties motyvuojamosios dalies matyti, kad teismas ištyrė ir įvertino šioje byloje esančius ir pirmiau išvardytus įrodymus ir padarė išvadą, jog ginčo teiginiai neatitiko tikrovės, nes atsakovų pateiktų įrodymų visumos nepakako priešingai išvadai padaryti. Teisėjų kolegija nurodo, kad knygos autoriui galioja bendrosios Visuomenės informavimo įstatyme nustatytos asmens, skelbiančio viešą informaciją, elgesio taisyklės, todėl, atsižvelgiant į Visuomenės informavimo įstatymo 41 straipsnio 2 dalies 1 punktą, knygos autorius turėjo pateikti teisingas, tikslias ir nešališkas žinias, kritiškai vertinti savo informacijos šaltinius, atidžiai ir rūpestingai tikrinti faktus. Panašią poziciją yra išsakęs Europos Žmogaus Teisių Teismas 2008 m. spalio 14 d. byloje *Petrina v. Rumunija*, kurioje nurodė, kad jeigu apkaltinami konkretūs asmenys, nurodant jų pavardes ir pareigas, tai suponuoja žurnalistų pareigą pateikti pakankamą faktinį pagrindą. Nagrinėjama byla nesusijusi su aiškiai nustatytais istoriniais faktais, pareiškėjos atskleista informacija apie jos praeitį, su oficialiais pranešimais, kurie galėtų būti pagrindas atskleisti tam tikrą informaciją. Byloje *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July v. Prancūzija* 2007 m. spalio 22 d. Teismas, vertindamas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio pažeidimą, sprendime nurodė, kad pareiškėjai pagrįstai buvo nubausti ne už romane svarstomos problemos iškėlimą, bet tik už kai kurių ištraukų turinį, kurį pripažino žalingu nukentėjusiųjų garbei ir orumui. Nagrinėjamoje byloje ginčo teiginiai leido susidaryti dviprasmišką nuomonę, sukėlė klaidingų abejonių, kad J. K. sodybos gyventojai, t. y. O. P. šeima, gera valia galėjo dalyvauti ar dalyvavo įrengiant laikiną karo belaisvių stovyklą ir po egzekucijos surengė vokiečių kariams vaišes. Dėl to darytina išvada, kad knygos autorius turėjo patikrinti ketinamą skelbti informaciją, laikydamasis profesinei veiklai keliamų reikalavimų, o paskelbus tikrovės neatitinkančią ar netikslią informaciją apie asmenį, kuri žemina asmens garbę ir orumą, privalo šią žinią paneigti (Visuomenės informavimo įstatymo 15, 44 straipsniai) ir, ieškovei prašant, atlyginti neturtinę žalą (CK 2.24 straipsnio 1 dalis). Teisėjų kolegija konstatuoja, kad byla nagrinėjus apeliacinės instancijos teismas, nepažeisdamas CPK teisės normų dėl įrodymų vertinimo, turėjo pakankamą pagrindą tenkinti ieškinio reikalavimus paneigti tikrovės neatitinkančius ieškovės garbę ir orumą žeminančius duomenis (CK 2.24 straipsnis), nes paskleisti ginčo teiginiai neatitiko tikrovės, atsakovai neįrodė priešingai (CPK 12, 185 straipsniai).

Pagal CK 2.24 straipsnio 1 dalį asmuo turi teisę reikalauti teismo tvarka paneigti paskleistus duomenis, žeminančius jo garbę ir orumą ir neatitinkančius tikrovės, taip pat atlyginti tokių duomenų paskleidimu jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą. Nagrinėjamoje byloje ieškovė prašė priteisti iš atsakovų

5000 Lt neturtinei žalai atlyginti, apeliacinės instancijos teismas šią sumą priteisė. Teisėjų kolegija, pasisakydama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus (CK 6.250 straipsnis), pažymi, kad teismo funkcija – remiantis įstatyme nustatytais kriterijais, kiek įmanoma teisingiau kompensuoti nukentėjusio asmens patirtą dvasinį skausmą, kitus neigiamus išgyvenimus. Apeliacinės instancijos teismas, nustatydamas neturtinės žalos atlyginimą, netinkamai taikė CK 6.250 straipsnį, neatsižvelgė į tai, kad ginčo teiginiai buvo paskleisti atliekant mokslinį tiriamąjį darbą, nenustatyta autoriaus ir leidėjo tikslo paskleisti asmens garbę ir orumą žeminančius duomenis, monografijos leidimo tikslas buvo šviečiamojo, o ne komercinio pobūdžio, tiražas siekė vieną tūkstantį egzempliorių (T. 1, b. l. 54), todėl teisėjų kolegija šias aplinkybes pripažįsta reikšmingomis sprendžiant neturtinės žalos atlyginimo dydį ir konstatuoja, jog apeliacinės instancijos teismo priteistas 5000 Lt neturtinės žalos ieškovei atlyginimas mažintinas iki 3000 Lt (CK 6.250 straipsnio 2 dalis).

Dėl CPK 135 straipsnio ir 331 straipsnio 4 dalies taikymo

Kasaciniame skunde teigiama, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai susiaurino ieškinio ribas, nes įpareigojo atsakovą viešai per visuomenės informavimo priemones paneigti visus paskleistus duomenis, nors jų dalis atitiko tikrovę. Ieškovė ieškinyje išdėstė faktinį ieškinio pagrindą ir prašymą, jog būtų paneigtas visas nurodytas tekstas. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į bylos visumą bei į tai, kad byloje iš esmės ginčas vyko tik dėl dviejų konkrečių teiginių, jog „J. K. sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla“ ir „po egzekucijos šioje sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės“, atitikties tikrovei, pripažįsta pagrįstu kasacinio skundo argumentą, kad paneigti turėjo būti tik šie ginčo teiginiai, nurodyti leidyklos „Versmė“ 2006 m. išleistoje knygoje „Papilė, II, III dalys“ (11-oji serijos „Lietuvos valsčiai“ monografija) A. R. parengto trečiosios dalies skyriuje „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“, 469 puslapyje, o ne visas ieškovės ieškinio pareiškime dėstomas ištraukos turinys, nes kiti ieškovės prašomame paneigti tekste nurodyti teiginiai, turintys savarankišką turinį, nebuvo teisinio nagrinėjimo dalykas ir visos ištraukos nurodymas teismo sprendime nereikalingas ir negali būti pateisinamas. Konkrečių ginčo teiginių pripažinimas tikrovės neatitinkančiais ir įpareigojimas juos paneigti yra pakankamas pagrindas apginti pažeistą asmens teisę.

Kasatoriai skunde teigia kad apeliacinės instancijos teismas, nepateikdamas jokių motyvų, nepagrįstai priėmė nutartį, kuria ieškinio reikalavimus tenkino. Iš skundžiamos apeliacinės instancijos teismo nutarties matyti, kad teismas aptarė ir įvertino esminius atsakovų atsiliepimo į ieškovės apeliacinį skundą argumentus bei jų pateiktus įrodymus, dėl jų teisiškai pasisakė ir išdėstė savo išvadas, taip pat vadovavosi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 9 d. nutartyje išdėstytais išaiškinimais, kurie buvo privalomi teismui, iš naujo nagrinėjusiam šią bylą, todėl nėra pagrindo pripažinti, jog apeliacinės instancijos teismo nutartis nemotyvuota (CPK 331 straipsnio 4 dalies 2, 3 punktai).

Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, konstatuoja, kad bylą nagrinėjęs apeliacinės instancijos teismas tinkamai taikė teisės normas, reglamentuojančias garbės ir orumo gynimą, tačiau netinkamai taikė CK 6.250 straipsnio taisyklės dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo, pažeidė proceso teisės normas dėl ieškinio ribų peržengimo, todėl yra pagrindas tenkinti kasacinį skundą ir pakeisti apeliacinės instancijos teismo sprendimą remiantis pirmiau išdėstytais argumentais (CPK 346 straipsnio 2 dalies 1, 2 punktai).

Dėl bylinėjimosi išlaidų priteisimo

Pripažinus, kad ieškovės reikalavimas pripažinti tikrovės neatitinkančiais ginčo teiginius iš esmės tenkinamas, mažinamas tik priteistos neturtinės žalos dydis, spręstina, jog tenkinta 80 proc. ieškinio reikalavimų, perskirstomos priteistinos bylinėjimosi išlaidos.

Ieškovė iš viso per bylos procesą sumokėjo 462 Lt žyminio mokesčio (T. 1, b. l. 42, 174, T. 2, b. l. 1), atsakovai – 289 Lt (T. 2, b. l. 119). Ieškovei iš atsakovų priteistina 370 Lt, o atsakovams iš ieškovės – 58 Lt, t. y. atlikus įskaitymą, ieškovei iš atsakovų priteistina 312 Lt žyminio mokesčio.

Ieškovė už teisinę pagalbą advokatui per visą teismo procesą sumokėjo 5200 Lt (T. 1, b. 1. 7, T. 2, b. 1. 7), atsakovas VŠĮ „Versmės“ leidykla – 2541 Lt už atsiliėpimą į apeliacinį skundą (T. 1, b. 1. 225), 4164,93 Lt už atsiliėpimą į kasacinį skundą (T. 2, b. 1. 35), 3865,95 Lt už atsiliėpimą už apeliacinį skundą (T. 2, b. 1. 97), 5535,75 Lt už kasacinį skundą (T. 2, b. 1. 119). Atsakovo VŠĮ „Versmės“ leidykla advokatui sumokėtos išlaidos viršija Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu ir teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. IR-85 patvirtintas Rekomendacijas dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio, todėl atsakovams priteistinos sumos mažintinos iki rekomenduojamo dydžio: 1200 Lt už atsiliėpimą į apeliacinį skundą (Rekomendacijų 8.11 punktą), 1600 Lt už atsiliėpimą į kasacinį skundą (8.14 punktą), 1200 Lt už atsiliėpimą už apeliacinį skundą (8.11 punktą), 2000 Lt už kasacinį skundą (8.13 punktą), taigi iš viso atsakovas patyrė 6000 Lt advokato pagalbai apmokėti. Teisėjų kolegijai nusprendus ieškinį tenkinti iš dalies ir atsižvelgus į kasacinio skundo tenkintų reikalavimų dalį, ieškovei kiekvieno atsakovo priteistina po 1480 Lt (iš viso 2960 Lt) advokato pagalbai apmokėti.

Nagrinėjamoje byloje atsiliėpimą į atsakovų kasacinį skundą surašiusi ieškovė prašo priteisti bylinėjimosi išlaidas, tačiau nepateikė išlaidas patvirtinančių įrodymų, todėl šis prašymas netenkinamas (CPK 93 straipsnio 4 dalis).

Kasacinio teismo išlaidos, susijusios su procesinių dokumentų įteikimu, ir kitos būtinos ir pagrįstos išlaidos (CPK 88 straipsnio 1 dalies 3, 8 punktai) šioje byloje yra 38,90 Lt (T. 2, b. 1. 55) ir 20,90 Lt (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 16 d. pažyma apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų priteisimu), iš viso 59,80 Lt. Tenkinus dalį kasacinio skundo, valstybei iš atsakovų priteistina 47,84 Lt, o iš ieškovės – 11,96 Lt šių išlaidų (CPK 79 straipsnis, 88 straipsnio 1 dalies 3 punktą, 92, 93 straipsniai, 96 straipsnio 2 dalis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 93 straipsnio 2 dalimi, 359 straipsnio 1 dalies 2 punktu ir 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Pakeisti Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 8 d. sprendimą ir sprendimo rezoliucinę dalį išdėstyti taip:

„Z. V. L. ieškinį tenkinti iš dalies: įpareigoti VŠĮ „Versmės“ leidyklą per dvi savaites nuo teismo nutarties paskelbimo dienos dienraščiuose „Lietuvos rytas“, „Respublika“ ir „Lietuvos žinios“ savo lėšomis išspausdinti tokio turinio paneigimą:

„Informuojame, kad VŠĮ „Versmės“ leidyklos 2006 m. išleistoje knygoje „Papilė II, III dalys“ (11-oji serijos „Lietuvos valsčiai“ monografija) A. R. parengto trečiosios dalies skyriaus „Papilės valsčius pirmaisiais vokiečių okupacijos 1941-ųjų metų mėnesiais“ 469 puslapyje paskleisti teiginiai: „J. K. sodyboje buvo įrengta laikina karo belaisvių stovykla“ ir „po egzekucijos J. K. sodyboje vokiečių kariams buvo surengtos vaišės“ neatitinka tikrovės ir žemina O. P. bei jos dukters Z. V. L. garbę ir orumą“; priteisti ieškovei Z. V. L. (asmens kodas (*duomenys neskelbtini*)) solidariai iš atsakovų VŠĮ „Versmės“ leidyklos (įmonės kodas (*duomenys neskelbtini*)), atsiskaitomosios sąskaitos Nr. (*duomenys neskelbtini*) AB Parex bankas, banko kodas (*duomenys neskelbtini*) ir A. R. (asmens kodas (*duomenys neskelbtini*)) 3000 Lt (tris tūkstančius litų) neturtinei žalai atlyginti.“

Priteisti ieškovei Z. V. L. (asmens kodas (*duomenys neskelbtini*)) iš atsakovo VŠĮ „Versmės“ leidyklos (įmonės kodas (*duomenys neskelbtini*)), atsiskaitomosios sąskaitos Nr. (*duomenys neskelbtini*) AB Parex bankas, banko kodas (*duomenys neskelbtini*)) 156 (vieną šimtą penkiasdešimt šešis) Lt žyminio mokesčio.

Priteisti ieškovei Z. V. L. (asmens kodas (*duomenys neskelbtini*)) iš atsakovo A. R. (asmens kodas (*duomenys neskelbtini*)) 156 (vieną šimtą penkiasdešimt šešis) Lt žyminio mokesčio.

Priteisti ieškovei Z. V. L. (asmens kodas (*duomenys neskelbtini*)) iš atsakovo VŠĮ „Versmės“ leidyklos (įmonės kodas (*duomenys neskelbtini*)), atsiskaitomosios sąskaitos Nr. (*duomenys neskelbtini*))

AB Parex bankas, banko kodas (*duomenys neskelbtini*) 1480 (viena tūkstantį keturis šimtus aštuoniasdešimt) Lt advokato pagalbai apmokėti.

Priteisti ieškovei Z. V. L. (asmens kodas (*duomenys neskelbtini*) iš atsakovo A. R. (asmens kodas (*duomenys neskelbtini*) 1480 (viena tūkstantį keturis šimtus aštuoniasdešimt) Lt advokato pagalbai apmokėti.

Priteisti iš ieškovės Z. V. L. (asmens kodas (*duomenys neskelbtini*) 11,96 Lt (vienuolika litų 96 ct) išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu kasaciniame teisme, į valstybės biudžetą (išieškotojas – Valstybinė mokesčių inspekcija (juridinio asmens kodas (*duomenys neskelbtini*), biudžeto pajamų surenkamoji sąskaita (*duomenys neskelbtini*), įmokos kodas (*duomenys neskelbtini*).

Priteisti iš atsakovo VŠĮ „Versmės“ leidyklos (įmonės kodas (*duomenys neskelbtini*), atsiskaitomosios sąskaitos Nr. (*duomenys neskelbtini*) AB Parex bankas, banko kodas (*duomenys neskelbtini*) 23,92 Lt (dvidešimt tris litus 92 ct) išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu kasaciniame teisme, į valstybės biudžetą (išieškotojas – Valstybinė mokesčių inspekcija (juridinio asmens kodas (*duomenys neskelbtini*), biudžeto pajamų surenkamoji sąskaita (*duomenys neskelbtini*), įmokos kodas (*duomenys neskelbtini*).

Priteisti iš atsakovo A. R. (asmens kodas (*duomenys neskelbtini*) 23,92 Lt (dvidešimt tris litus 92 ct) išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu kasaciniame teisme, į valstybės biudžetą (išieškotojas – Valstybinė mokesčių inspekcija (juridinio asmens kodas (*duomenys neskelbtini*), biudžeto pajamų surenkamoji sąskaita (*duomenys neskelbtini*), įmokos kodas (*duomenys neskelbtini*).

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Virgilijus Grabinskas

Janina Januškienė

Egidijus Laužikas